

*Горохова Тетяна Олександрівна,
викладач кафедри української мови
Київського університету імені
Бориса Грінченка*

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

У статті на основі узагальнення поглядів науковців щодо основних понять дослідження охарактеризовано прийоми формування україномовної компетенції студентів класичного університету засобами етнопедagogіки

Ключові слова: компетентність, компетенція, комунікативна компетенція, мовна компетенція, україномовна компетенція.

Сучасні процеси глобалізації, інтернаціоналізації, полікультурності суспільства передбачають засвоєння студентською молоддю надбань культури різних народів, внаслідок чого поступово втрачається своєрідність українського етносу, знецінюються національні звичаї й традиції, відбувається нівелювання національних цінностей, зменшується вжиток української мови. Тому, як зазначається у Концепції національного виховання студентської молоді [3, 2], постає потреба в здатності студентів до інтеграції у світовий соціокультурний простір – за умови збереження української національної ідентичності.

Ознакою національної ідентичності є усвідомлення індивідом причетності до власної нації, знання рідної мови, її вільний вжиток у всіх сферах життєдіяльності. Саме тому пріоритетним стає формування україномовної компетентності як провідного компонента в структурі професійної підготовки і розвитку особистості.

Підвищення ефективності формування україномовної компетенції набуває особливого значення в умовах класичного університету. Адже класична університетська освіта є системою, яка одночасно відповідає на потреби і запити студентів в їх особистісному і професійному становленні та задовольняє соціальне замовлення у підготовці висококваліфікованих фахівців.

Результати досліджень багатьох науковців та наш педагогічний досвід свідчать, що рівень мовного й мовленнєвого розвитку сучасних студентів є далеким від вимог часу і від того рівня, з яким молода людина повинна закінчувати вищий навчальний заклад. Проблеми виникають, оскільки багато студентів нехтують українською літературною мовою, легко переходять у спілкуванні на російську, не вміють декламувати, виголошувати зв'язний текст, спонтанно включатися у розмову та підтримувати її. Мовлення багатьох майбутніх фахівців монотонне та беземоційне, характеризується убогістю лексичного запасу.

Саме тому так важливо студентам готувати себе до професійної діяльності не тільки опановуючи цикл обов'язкових дисциплін, що становлять базову основу фахової підготовки, а й активно розвивати мовлення й мислення, удосконалювати

знання української мови, культуру усного і писемного мовлення, що є передумовою формування україномовної компетенції.

Проблема формування україномовної компетенції на етнооснові висвітлюється в науковій та науково-педагогічній літературі. Роль народної педагогіки в процесі становлення особистості досліджували Г. Ващенко, Г. Волков, О. Духнович, Я. Коменський, Г. Лозко, В. Мосіяшенко, Л. Паламарчук, І. Песталоцці, Г. Сковорода та інші. Етнопедагогічну основу навчання рідної мови досліджувати такі науковці, як Н. Бабич, Т. Донченко, Р. Дружененко, С. Єрмоленко, С. Караман, Л. Мацько, М. Пентилюк, Т. Симоненко та інші. Практичне застосування народнодидактичної системи у процесі формування мовленнєвих умінь і навичок розглядали О. Духнович, І. Огієнко, О. Семенов, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні шляхів формування україномовної компетенції студентів класичного університету засобами етнопедагогіки. Досягнення визначеної мети, на наш погляд, буде результативним за умови розв'язання таких **завдань**:

- узагальнити погляди науковців щодо основних понять дослідження;
- визначити основні прийоми формування україномовної компетенції студентів класичного університету засобами етнопедагогіки.

Важливим для нашого дослідження є визначення та розмежування таких дефініцій, як компетенція і компетентність, які в науковій літературі до теперішнього часу остаточно не визначені. Існують різні тлумачення цих понять.

За визначенням О. Ткачук, **компетенція** (лат. *competentia*, від *competo* – взаємно прагну, відповідаю) – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо в певній сфері діяльності людини. Складовими предметної компетенції є знання, вміння, ставлення та навички. О. Ткачук зауважує, що поняття **компетенція** сприймається як похідне, вужче від поняття **компетентність**. Це соціально закріплений освітній результат [7, 156].

Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Петровская вважають формування компетенцій кінцевим результатом процесу освіти. А **компетентність** розглядають як властивість особистості [4, 90].

І. Зязюн характеризує **компетентність** як якість особистості, що ґрунтується на знаннях, інтелектуально й особистісно обумовленому досвіді соціально-професійної життєдіяльності людини. [6, 35]

Зазначені положення спрямовують пошук на виокремлення базових, сутнісних, названих європейськими ученими «ключових» компетентностей. Відповідно, у 2005 р. учені розробили Європейську довідкову систему ключових компетентностей для навчання протягом життя, яка є конструктом восьми складових, зокрема [5, 28]: спілкування рідною мовою; спілкування іноземною мовою; математична компетентність та базові компетентності з науки та технологій; цифрова компетентність; вміння вчитись; міжособистісна, міжкультурна і соціальна компетентності та громадянська компетентність; підприємництво; культурна виразність.

Така ключова компетентність, як спілкування рідною мовою передбачає, в першу чергу, сформований рівень комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція – це вміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку, яка відповідає нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретній культурі; вміння учасників спілкування володіти комунікативними стратегіями, правилами спілкування [1, 228]. Комунікативна компетенція розглядається вченими як складне утворення, багатогранне поняття, яке поєднує різні компоненти:

– *мовна компетенція* (лінгвістична або нормативно-мовна) – обізнаність з мовою: мовними одиницями, їх виражальними можливостями, тобто знання мови; володіння мовними вміннями й навичками.

– *мовленнєва компетенція* – вміння використовувати мовні засоби, адекватні меті спілкування, тобто володіння мовленнєвими вміннями і навичками.

– *прагматична компетенція* виявляється в здатності до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою свідомого вибору необхідних форм, типів мовлення, врахування ознак функціонально-стильових різновидів мовлення (опису, роздуму, розповіді).

– *предметна компетенція* – це вміння відтворювати в свідомості картину світу (предмети, явища і взаємозв'язок між ними на основі активного володіння загальною лексикою).

Усі існуючі та можливі комунікативні компетенції мають рівний статус, оскільки кожна з них повною мірою задовольняє інтелектуальні (концептуальні) потреби її власника. Тому володіння мовою слід оцінювати з точки зору рівня сформованості відповідної комунікативної компетенції.

Отже, україномовна компетенція охоплює володіння лексичним діапазоном мови, граматичну компетенцію, фонологічну культуру, писемне мовлення, правильний вибір та вживання звернень тощо.

Формування україномовної компетенції на засадах етнопедагогіки, як зазначає Р. Дружененко, сприятиме усвідомленню мови як оригінального феномена етносу, специфічного способу оцінювання ним світу, а також оволодінню студентами національно-культурним мовним компонентом, поглибленню етнознань, виробленню національного колориту їхнього мовлення. [2]

Формувати україномовну компетенцію засобами етнопедагогіки необхідно не лише у процесі вивчення мовознавчих дисциплін, але й дисциплін педагогічного циклу, зокрема «Етнопедагогіки». Адже на основі отриманих знань про реалії матеріальної та духовної культури українців, складові виховання дітей українського народу, правила мовленнєвого етикету, оволодіння національно-культурним компонентом мови, який виявляється в текстах усної народної творчості (прислів'ях, приказках, скоромовках, оповіданнях, легендах, казках, частівках, утішках, забавлянках, закликанках, народних афоризмах, піснях тощо), у студентів формується мовна й мовленнєва компетенції.

Наприклад, досліджуючи українські народні приказки та прислів'я, їх роль у вихованні молодого покоління, варто звернути увагу студентів на норми української літературної мови та згадати про такі розділи мовознавчої науки, як:

– **Фонетика та орфоепія**, а саме: правильне наголошування («Гість гостя *нена'видить*, а господар обох», «*Товсти'ї*, як бочка», «*Вірний при'ятель* – то

найбільший скарб», «Гість гостя *нена'видить*, а господар обох»); вимова приголосних звуків, які асимілюються («На красивого дивитись гарно, а з розумним жити *легко* [ле'хко]»), «Перемагай труднощі розумом, а *небезпеку* [не^нбе^нспе'ку] – досвідом!», «По *дочці* [до'ц'і] і зять милий, по *невістці* [не^нв'і'сц'і] і син чужий») та інше.

– **Орфографія:** правопис ненаголошених [e] та [u] в корені слова («Весна всім красна», «Яку дружбу заведеш, таке й життя поведеш»); подовження та подвоєння приголосних («Яке частування, таке й дякування», «Ранні пташки росу п'ють, а пізні – слізки ллють», «Знання робить життя красним»); написання слів через дефіс («З-під ринви та на дощ», «Всяк розумний *по-своєму*: один спершу, а другий потім»); написання слів з апострофом («Дружба – як дзеркало: *розіб'єш*, не складеш», «Веселий сміх – це *здоров'я*»); написання слів разом («*Влітку* один тиждень рік годує», «Як те було давно славно: стояли столи *понад* сади – їли, нили, глаголили, по бороді текло, а в роті сухо було», «Знає кума – знає *півсела*») та окремо («Прибери свиню хоч в золото, вона *все одно* в хлів піде») тощо.

– **Лексикологія:** збагачення лексичного запасу студентів фразеологізмами та різними тропами, зокрема метафорами («Діло майстра величає!»), паралелізмами («На дерево дивись, як родить, а на чоловіка, як робить»), протиставленнями («Рання пташка дзьобик чистить, а пізня очиці жмурить»), порівняннями («Живе, як у батька за пазухою»), епітетами («У лиху годину узнаєш вірну людину») тощо.

– **Морфологія:** особливості творення форм вищого ступеня порівняння прикметників («Молода була – дурна була, стара стала – дурніша стала», «Чим старіший, тим мудріший, чим молодший, тим дорожчий», «Де дружніші, там і сильніші»), числівники та їх відмінювання («Семеро воює, а один горює», «Усім по сім, а нам по вісім», «Хто перший, той ліпший», «Прийде сто душ та візьме сто груш, то мало що останеться, а прийде сто душ, принесе сто груш, то буде мірка») тощо.

Мовні знання та вміння є основою для формування мовленнєвих умінь і навичок, а саме: адекватно сприймати тексти етнопедагогічного змісту; відтворювати їх, доповнюючи власними думками; створювати монологічні висловлювання етнопедагогічної тематики на основі здобутих етнознань; добирати засоби передачі інформації відповідно до ситуації спілкування; вести бесіду українознавчого змісту, виявляючи вміння аргументувати й доводити власну думку, виражати громадянську позицію; збагачуючи висловлювання національно орієнтованими мовними одиницями.

Отже, формування україномовної компетенції студентів – це складний і багатоаспектний процес, який потребує систематичної роботи. Викладач має орієнтувати студентів на активну мовленнєву діяльність, що уподібнюється природним умовам комунікації. Спонукаючи студентів бути не спостерігачами, а активними учасниками на заняттях, залучаючи їх до спільної діяльності, викладач має підготувати молодих людей до життя в суспільстві, виробити в них здатність до пізнання світу й самих себе, до творчої праці та взаємодії з іншими людьми.

Окреслюючи перспективи подальших наукових розвідок, зазначимо, що ми зосередимо свій дослідницький інтерес на теоретичному обґрунтуванні та

експериментальній перевірці методики формування україномовної компетенції студентів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – С.228.
2. Дружененко Р.С. Етнопедагогічні засади формування мовленнєвих умінь і навичок учнів основної школи // Автореферат дисертації за здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.02 / Р.С. Дружененко. – Херсон: Херсон. держ. ун-т., 2005. – 18 с.
3. Концепція національного виховання студентської молоді// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.lnu.edu.ua>
4. Кузьмина Н. В. Професионалізм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 90.
5. Локшина О.І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті / О.І. Локшина // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 19-33.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
7. Ткачук О. С. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах / О. С. Ткачук // Вісник Житомирського державного університету, Випуск 44. Педагогічні науки. – С. 156.

Горохова Т. А. Формирования украиноязычной компетенции студентов классического университета средствами этнопедагогики

В статье, на основе обобщения взглядов ученых относительно основных понятий исследования, охарактеризованы приемы формирования украиноязычной компетенции студентов классического университета средствами этнопедагогики

Ключевые слова: компетентность, компетенция, коммуникативная компетенция, языковая компетенция, украиноязычная компетенция.

Gorokhova T. O. The formation of Ukrainian language competence of classical university students by means of ethnopedagogics

The article, based on generalization scientists' views about the basic concepts of research, methods of formation Ukrainian language competence of a classical university students by means of ethnopedagogics were described.

Keywords: competence, competence, communicative competence, linguistic competence, Ukrainian language competence.